

Eva Peřinová

Správněprávní trestání mladistvých v režimu přestupkového zákona

Správněprávní trestání lze obecně vymezit jako nesení nepříznivých následků stanovených zákonem za protiprávní čin spáchaný proti normám správního práva a zajištění výkonu práva na spravedlnost.

Na úvod je pak třeba odlišit správněprávní trestání mladistvých od trestání osob zletilých, přičemž rozdílnost je dána jejich rozumovým, mravním, psychickým a somatickým vývojem, když je nutné tyto skutečnosti zohlednit jak z hlediska materiální stránky, tzn. stanovit odpovídající trest, tak z hlediska procesní stránky, tj. upravit přestupkové řízení tak, aby mohla být hájena všechna jejich práva bez omezení vyplývajících právě z jejich menších zkušeností, znalostí a schopností. V trestním právu je tato situace vyřešena tak, že k obecnému trestnímu zákoníku je vydán speciální zákon, kterým je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), jenž upravuje tuto problematiku. V přestupkovém právu byl zvolen opačný postup, když jednotlivá ustanovení týkající se přestupkové odpovědnosti a přestupkového řízení s mladistvými byla včleněna do zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích (dále jen „přestupkový zákon“). Dle ustanovení § 19 odst. 1 přestupkového zákona je pak mladistvým osoba, která v době spáchání přestupku dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Shodně je přitom vymezen mladistvý i v trestním právu.¹⁾ Mladiství jsou tak dle přestupkového práva za své činy již plně odpovědní, ale jedná se o osoby nezletilé,²⁾ a protože jejich fyzický a především rozumový vývoj nebyl ještě dokončen, tak jsou ve vztahu k těmto osobám modifikována některá ustanovení přestupkového zákona. Oproti tomu osoby mladší patnáct let pak nejsou za spáchaný přestupek odpovědné.

V současnosti hodně diskutovanou otázkou je stanovení hranice trestní či zde správněprávní odpovědnosti. Dnes jsou děti (mladiství), z velké míry vlivem elektroniky, tj. televize, počítačů, internetu či různých sociálních sítí, vyzrálejší, než byly generace před nimi, ale vzhledem k tomu, že rodiče na ně většinou nemají dostatek času, tak není jisté, že informacím z těchto zdrojů správně rozumí a také,

¹⁾ Viz ustanovení § 2 písm. d) zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

²⁾ Což ostatně vyplývá i z ustanovení §§ 8 a 9 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), jež stanoví, že způsobilost fyzické osoby k právním úkonům vzniká v plném rozsahu až zletilostí, která se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku.

že umí vyhodnotit případné následky svého jednání. Dle mého názoru by pro mladistvého pachatele, který by spáchal zvláště závažný trestný čin či přestupek, nejspíše měla být zákonem snížena hranice trestní či správněprávní odpovědnosti na méně než na 15 let, ovšem s tím, že takto snížené hranice odpovědnosti by bylo možno použít jen na základě individuálního zhodnocení konkrétního případu, kdy by bylo dostatečně průkazně zjištěno, např. i prostřednictvím znaleckého posudku z příslušného oboru, že pachatel si byl vědom následků, které svým jednáním způsobil. V některých zemích, kupř. v Anglii či Walesu, je hranice trestní odpovědnosti za trestné činy snížena na 10 let, což považuji za velice nízkou hranici, ve většině evropských států je tato hranice stanovena v rozmezí mezi 12 až 16 rokem.

V současnosti lze zvolit mezi dvěma modely trestání mladistvých. Prvním z nich je *justiční model*, vycházející z myšlenky, že pachatel se na základě svobodné vůle rozhodne pro spáchání trestného činu (zde přestupku) a je tedy na místě, aby za něj nesl odpovědnost. Zároveň je tady kladen důraz na řádné projednání trestného činu (zde přestupku) ve správnětrestním řízení. Druhým je *sociálně-opatrovnícký model*, který je zaměřen především na zajištění blaha dítěte. Vychází z toho, že kriminalita mládeže je ovlivněna sociálními, ekonomickými a psychologickými faktory, kdy uložení trestu nic neřeší, a problémy mládeže, které mohou ohrozit jejich zdárný vývoj, je potřeba analyzovat a „léčit“ bez ohledu na to, zda byl jedinec uznán vinným z trestného činu (zde přestupku) či nikoliv.³⁾ V trestním právu je trestání mladistvých upraveno zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, který vychází ze sociálně-opatrovníckého modelu. Já osobně se u přestupků spáchaných mladistvými rovněž přikláním k aplikaci sociálně-opatrovníckého modelu, neboť jsem toho názoru, že současná doba již pokročila od pouhého sankčního účelu trestu a je třeba se zaměřit více na výchovný a případně ochranný účel trestání. To platí především pro mladistvé, kdy se jedná o osoby, jejichž vývoj ještě nebyl dokončen, a proto by bylo dobré ustanovit pro ně také výchovné sankce, které mohou spočívat např. v povinnosti navštěvovat různé vzdělávací aktivity, probační programy či vykonat veřejně prospěšné práce, čímž by se zaplnil jejich volný čas, odvrátila se jejich pozornost od protiprávního jednání a vedle toho by mohlo být dosaženo vyššího stupně jejich morální vyzrálosti. Přitom se lze domnívat, že aktivní spolupráce a výchovou mladistvých může být dosaženo lepších výsledků než pouhým ukládáním trestů.

V přestupkovém řízení lze mladistvým dle ustanovení § 11 přestupkového zákona uložit tyto sankce: napomenutí, pokutu, zákaz činnosti, propadnutí věci, a tato ochranná opatření stanovená v ustanovení § 16 uvedeného zákona: omezující opatření a zabránění věci. Otázkou přitom je, zda pokuta má vůči mladistvým sankční účel, když mladiství většinou nedisponují vlastními finančními

³⁾ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 2005, str. 266.

prostředky, a pokud za ně uloženou pokutu zaplatí jejich zákonní zástupci, pak tato sankce jakýkoliv sankční a výchovný účel ztrácí. Při ukládání sankcí mladistvým bude jistě nutné přihlížet i k prostředí, ze kterého mladistvý pochází, jeho věku, zdravotnímu stavu, dosaženému vzdělání a skutečné morální vyzrálosti. Pro mladistvé jsou sankce z důvodu jejich nevyzrálosti přestupkovým zákonem zmírněny, a to tak, že pokuta se jim snižuje na polovinu, přičemž však nesmí být vyšší než 2.000,- Kč a v blokovém řízení nelze těmto osobám uložit pokutu vyšší než 500,- Kč s tím, že pokutu až do výše 1.000,- Kč lze uložit mladistvému, pokud tento nebo zvláštní zákon připouští v blokovém řízení uložit pokutu vyšší než 1.000,- Kč. Zákaz činnosti lze mladistvému uložit nejdéle na dobu jednoho roku za podmínky, že výkon této sankce nebrání přípravě na jeho povolání. Peněžní sankce jsou v přestupkovém zákoně stanoveny v adekvátní výši, ale jak bylo shora již poznamenáno, bylo by vhodné tuto problematiku pojmut komplexněji s důrazem na výchovný účel a spolupracovat intenzivněji s orgánem pro sociálně-právní ochranu dětí, příp. se školským zařízením, které pachatel v době projednávání přestupku navštěvuje, to vše samozřejmě s přihlédnutím k závažnosti spáchaného přestupku.

Z hlediska procesní stránky přestupkového řízení je zákonem rovněž stanoveno několik odlišností od běžného přestupkového řízení se zletilými osobami, přičemž některé otázky týkající se mladistvých nejsou stanoveny vůbec nebo jsou stanoveny nejasně, což vyvolává aplikační problémy. Prvotně přestupkový zákon nestanovuje, odkdy fyzická osoba nabývá procesní způsobilost, ale z účelu a významu zákona lze dovodit, že když mladistvý je plně odpovědný za spáchaný přestupek, pak je schopen nést i veškeré následky svého jednání, a tudíž disponuje i procesní způsobilostí. Shodně judikuje i Nejvyšší správní soud České republiky ve svém rozhodnutí,⁴⁾ kde argumentuje, že „přičítá-li zákon plnou odpovědnost mladistvému za své jednání, je nutno vycházet a priori i z toho, že tato osoba je i plně procesně způsobilá k úkonům ve správním (přestupkovém) řízení stran přestupku, který jí lze přičítat.“ A nadto judikuje, že „připouští-li zákon projednání přestupku v blokovém řízení i s mladistvým pachatelem, nutně musí presumovat i způsobilost a odpovědnost mladistvého pachatele za své konání v průběhu řízení“, což je logické, protože kdyby tomu tak nebylo, tak projednání přestupku v blokovém řízení s mladistvým by nemohlo vůbec proběhnout. Nelze si totiž představit, že k tomuto řízení by byl volán zákonný zástupce mladistvého, když za takových podmínek by nemohla být naplněna litera přestupkového zákona. Tuto argumentaci lze podpořit i tím, že v trestním řízení je mladistvý rovněž plně procesně způsobilý, tzn. argumentem ad maiori ad minus, tj. když mladistvý pachatel disponuje procesní způsobilostí ohledně závažnějších protiprávních jednání, tak tím spíše jí disponuje ohledně činů méně závažných.

Jelikož jsou mladiství v přestupkovém řízení plně procesně způsobilí, tak

⁴⁾ Viz shodně rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2010, sp. zn. 5 As 65/2009.

jim přísluší i právo, aby si sami zvolili zmocněnce dle ustanovení § 33 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu (dále jen „správní řád“).

Mladiství jsou právem jako slabší chráněni, a proto přestupkový zákon pro tuto skupinu osob uzákoňuje určité ochranné prvky stanovené v jeho ustanoveních § 74 odst. 2, § 81 odst. 1 a § 92 odst. 1, tj. že o nařízeném ústním jednání týkajícím se těchto osob musí být vyrozuměn též zákonný zástupce mladistvého a orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí, tito mohou dále v jeho prospěch podat odvolání a mohou podat návrh na upuštění od výkonu zbytku zákazu činnosti. Z uvedeného pak vyplývá, že zákonný zástupce ani orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí nejsou účastníky řízení a nejsou ani zástupci účastníka řízení, protože pokud by jimi byli, tak by tato ustanovení zákona byla nadbytečná. Pokud ovšem mladistvý během přestupkového řízení dosáhne zletilosti, pak zákonný zástupce ex lege tato práva pozbývá. Totéž platí i ve vztahu k orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Je třeba upozornit, že procesní otázky se posuzují dle stavu platného v době projednání přestupku, na rozdíl od hmotněprávních otázek, tedy kupř. okamžiku spáchání přestupku, který se posuzuje ke dni spáchání přestupku. Z toho plyne, že osobě, která spáchala přestupek před dovršením osmnácti let, bude uložena sankce jako osobě mladistvé, a pokud projednání přestupku bude probíhat v době, kdy mladistvý již nabyl zletilosti, tak pro něho nebudou platit procesní ustanovení přestupkového zákona vztahující se na mladistvé.

Přitom musí být doloženo doručení vyrozumění o nařízeném ústním jednání též zákonnému zástupci a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, bez něhož by ústní jednání nemělo proběhnout, neboť by se jednalo o nezákonný postup, který by byl důvodem pro zrušení rozhodnutí ve věci samé, kdy by byla porušena zásada legality upravená v ustanovení § 2 odst. 1 správního řádu. Rovněž musí být doloženo doručení oznámení rozhodnutí těmto osobám, jinak by správní řízení bylo rovněž provedeno v rozporu se zákonem.

Zákonnému zástupci a orgánu sociálně-právní ochrany dětí přísluší vedle přestupkovým zákonem uvedených práv i právo nahlížet do spisu, přestože nejsou účastníky řízení, a to z titulu, že mohou prokázat, že k výkonu svých práv dle přestupkového zákona mají právní zájem na věci (na základě této skutečnosti je také možno dle ustanovení § 38 odst. 2 správního řádu nahlížet do spisu).

Další otázkou přestupkového řízení ve věci mladistvých je, zda je možno připustit veřejné ústní jednání dle ustanovení § 49 odst. 2 a 3 správního řádu. Zde je pak především třeba zohlednit práva účastníka řízení, jak je stanoveno v citovaných ustanoveních, tj. že se v daném řízení jedná o osobu mladistvou, kdy veřejné ústní jednání by tuto osobu mohlo stigmatizovat, a proto bych se spíše přiklonila k tomu, aby veřejné ústní jednání v tomto případě nebylo z tohoto důvodu připuštěno.

V přestupkovém řízení jsou mladiství chráněni i tím, že přestupky jimi spáchané nelze dle ustanovení § 19 odst. 2 přestupkového zákona projednat v příkazním řízení, kde prvním úkonem v řízení je vydání rozhodnutí, neboť by tak byla zmenšena jejich práva na využití ochranných prvků pro správní řízení týkajících se mladistvých stanovená jim přestupkovým zákonem.⁵⁾ Na rozdíl od toho však přestupek mladistvého může být projednán v blokovém řízení, a to za podmínky, že přestupek je spolehlivě zjištěn, nestačí domluva a obviněný z přestupku je ochoten pokutu zaplatit, přičemž svolením k zaplacení pokuty dobrovolně souhlasí s vyřízením přestupku bez vedení přestupkového správního řízení, čímž jeho procesní práva nejsou dotčena.

V přestupkovém řízení lze za zákonem stanovených podmínek projednat i nárok na náhradu škody uplatněný poškozeným. Jestliže tuto škodu spáchal nezletilý pachatel, tak tento za ni dle ustanovení § 422 občanského zákoníku odpovídá, jen byl-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, což vyplývá z postupného nabývání práv a povinností nezletilými, která se dovřší nabytím zletilosti. Přitom společně a nerozdílně s nezletilým odpovídá za škodu i ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled, tj. jeho zákonný zástupce. Pokud ovšem nezletilý není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, pak odpovídá za škodu pouze ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled (zákonný zástupce), přičemž své odpovědnosti se může zprostit jen za podmínky, když prokáže, že náležitý dohled nezanedbal. Z hlediska přestupkového řízení, pokud je mladistvý uznán odpovědným za spáchaný přestupek, pak by měl být rovněž plně odpovědný za škodu, která v souvislosti se spáchaným přestupkem poškozenému vznikla, přičemž při splnění zákonných podmínek stanovených v ustanovení § 70 přestupkového zákona by měla být poškozenému v rámci rozhodnutí o přestupku přiznána náhrada škody. Jestliže by však nezletilý nebyl za spáchaný přestupek odpovědný, nelze ve správním řízení o náhradě škody rozhodnout, neboť rozhodování o náhradě škody je řízením adhezním, které může být provedeno jen v rámci přestupkového řízení a přičemž o náhradě škody lze rozhodnout, jestliže byl pachatel uznán vinným ze spáchaní projednávaného přestupku, škoda a její výše byla spolehlivě zjištěna a současně nebyla tato škoda dobrovolně nahrazena. Jinak poškozený může uplatnit svůj nárok v rámci civilního řízení, a to za shora uvedených zákonných podmínek případně i vůči zákoněmu zástupci nezletilého, který škodu způsobil.

Správněprávní trestání mladistvých se týká činů, kde nebezpečnost pro společnost je menší než malá, tudíž nejméně závažných, přesto lepším propracováním této problematiky na úrovni přestupkového zákona by mohli být podchyceni mladiství pachatelé již v této fázi, přičemž pak by bylo možno začít s nimi pracovat na jejich převýchově a tito by se následně nemuseli stávat pachateli trestných činů.

⁵⁾ Viz ustanovení § 74 odst. 2, § 81 odst. 1 a § 92 odst. 1 přestupkového zákona.

Shrnutí:

Tento článek se zabývá správněprávním trestáním mladistvých dle přestupkového zákona, přičemž se autorka nejprve zamýšlí nad zvolením vhodného modelu pro trestání mladistvých, kdy lze vybrat mezi modelem justičním nebo sociálně-opatrovnickým. Sama autorka se pak přiklání k modelu sociálně-opatrovnickému, neboť tento je více vhodný pro mladistvé osoby, které je potřeba spíše výchovnými metodami směřovat k upuštění od páchání protiprávních činností. Dále se zamýšlí nad sankcemi, které lze v přestupkovém řízení uložit mladistvým a jejich efektivností. Poté následuje procesní stránka přestupkového řízení, kdy jsou zdůrazněny odlišnosti přestupkového řízení mladistvých oproti řízení se zletilými osobami a dále řešeny některé otázky, které nejsou zákonem vůbec nebo jen nedostatečně upraveny a vyvolávají tak aplikační problémy.

Verwaltungsrechtliche Ahndung von Jugendlichen nach dem Gesetz über Ordnungswidrigkeiten

Resümee:

Dieser Artikel befasst sich mit der verwaltungsrechtlichen Ahndung von Jugendlichen nach dem Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, wobei sich die Autorin zuerst über das Auswählen eines passenden Modells für die Ahndung von Jugendlichen Gedanken macht, wann man zwischen einem Justizmodell oder einem Sozialbetreuungsmodell auswählen kann. Die Autorin selbst neigt eher zu dem Sozialbetreuungsmodell, denn dieses viel mehr passend für Jugendliche ist, bei denen es eher erforderlich ist, mit Hilfe von Erziehungsmethoden auf die Unterlassung von gesetzeswidrigen Tätigkeiten zu zielen. Weiter überlegt sie über Sanktionen, die im Verfahren über Ordnungswidrigkeiten den Jugendlichen auferlegt werden können, sowie über deren Effizienz. Dem folgt die prozessuale Seite des Verfahrens über Ordnungswidrigkeiten, bei der sie die Verschiedenheiten eines Verfahrens über Ordnungswidrigkeiten betreffend Jugendliche gegenüber einem Verfahren mit Mündigen hervorgehoben werden. Weiter werden einige Fragen geregelt, die durch das Gesetz gar nicht oder nicht ausreichend geregelt sind und sie verursachen somit Anwendungsprobleme.